

507 11

DE

KERKELIJKE GOEDEREN.

DOOR

DR. A. KUYPER.

(BIJBLAD VAN DE VEREENIGING »CHRISTELIJKE STEMMEN».)

AMSTERDAM,

H. HÖVEKER.

1869.

DE KERKELIJKE GOEDEREN.

Geen tijdschrift, dat zich ten taak stelt de publieke meening ten onzent op kerkelijk gebied te leiden, mag zijn loopbaan in 1869 binnen onze kerk vervolgen, zonder een krachtig woord mede te spreken over het groote vraagstuk, dat voor dit oogenblik elk ander in onze kerk beheerscht, dat der kerkelijke goederen.

Immers een ware omwenteling zal eerlang in het beheer dier goederen voor onze Hervormden zijn tot stand gebracht. Er zal een omkeer van zaken plaats grijpen, die voor de toekomst onzer Hervormde kerken van onberekenbare gevolgen kan zijn. Er zal over millioenen en millioenen schats een beschikking worden gemaakt, die als der Meden wet met vaste klem voor altijd binden zal. En toch alle deze dingen dreigen hun beslag te krijgen, zonder dat de Hervormde kerk, in haar massale beteekenis genomen, ook maar van verre gist, wat geschiedt, of vermoedt wat er gaande is. We zijn in gevaar van ook op dit gebied, onverwachts voor een fait accompli te staan, waartegen elk beroep op ons deugdelijk recht machteloos zal blijken. En wat nog het grievendst is, men zal ons voor de voeten werpen, dat die hoogst-bedenkelijke regeling door niemand ons opgedrongen, maar vrijwillig door ons zelve aanvaard is. En gedachteloos, onbewust, zonder zelve de beteekenis onzer daad te begrijpen, zullen we dus met eigen hand de boei hebben gesmeed, die dán onherroepelijk, dán voor altijd klemt.

Dit nu mág niet alzoó zijn. Wat onze gemeenten doen, moeten ze doen met klare bewustheid. Dat het hier slechts stoffelijke goederen betreft, doet niets ter zake. Zeer zeker, men moest het standpunt des geloofs geheel verlaten hebben, om ooit bekropen te kunnen worden door de onzinnige gedachte, alsof de levenskracht der kerk in steenen gebouwen of schatten gouds zou schuilen. Engeland's staatskerk getuigt het nogmaals ten overvloede, hoe jammerlijk veeleer de geest des levens door weelderig kerkbezit kan worden uitgedoofd. Neen, voor geld is geen mosterdzaadje des geloofs, geen sprankje van het vuur des Geestes te verwerven; en omgekeerd, waar dat geloof maar ontkiemt, die Geest zijn gloed maar openbaart, heeft het aan geld nooit ontbroken. Maar hoe verre men ook elk denkbeeld van zich werpe, om in het stoffelijke steun voor het geestesleven te zoeken, niettemin heeft de kerk ook over dat aardsche goed rekenschap van haar rentmeesterschap te doen, en blijft op haar de verantwoordelijkheid rusten, ook voor dat aardsche talent dat haar is toebetrouwd. Zeer zeker, een kerk heeft toe te zien, dat ze niet door ongeestelijk gebruik haar kerkgoed verzondige; maar het verspelen door onbedachtzaamheid mag een christelijke kerk evenmin.

De gemeenten ook door dit vluchtig woord tot plichtsbeseft en plichtsbetrachting op te wekken, ziedaar dan ook het eenige doel van dit schrijven. Kort, en zoo we hopen, onpartijdig wilden we den stand der kwestie ook voor den lezer dezer „Stemmen” uiteenzetten, of het ons gelukken mocht ook door den invloed van dit tijdschrift de belangstelling te verlevendigen in zoo uiterst gewichtige zaak.

Het behoeft nauwelijks herinnering, dat men met kerkelijke goederen bedoelt: allereerst onze kerkgebouwen met hun kosterwoningen; voorts het ker-

kelijk ameublement met inbegrip van het zilverwerk voor de bediening van Doop en Avondmaal; ten platte lande de pastorywoningen met hun tuinen en in tal van dorpen met hun schat van pastoryland; en eindelijk zoo in de steden als in de vlekken (en hun combinatiën), alle pand en eigendom, roerend en onroerend goed, collecten, tienden of floreenen, inschrijvingen, interessen en schuldvorderingen, die op welke wijze ook geplaatst, ten bate der kerkekassen strekken.

Men behoeft slechts even het gezamenlijk kapitaal, van wat een gewone dorpsgemeente aan gebouwen, landerijen en fondsen bezit in den ruwe te schatten, en deze som met circa 1300 (het aantal onzer dorpsgemeenten) te vermenigvuldigen, om te beseffen, wat indrukwekkend getal van millioenen reeds onder dat woord van kerkelijke goederen schuilt, ook al laat men de veel rijkere stadsgemeenten nog buiten rekening. Tot dusverre nu ging het beheer over die ontzachtelijke bezittingen niet van de kerk uit, maar van den Staat. Die inmenging, hoe vreemd ook bij den eersten oogopslag, vindt toch in de geschiedenis dier bezittingen genoegzame verklaring. Natuurlijk is het alleen de overheid, die het onvervreemdbaar bezit van stoffelijke goederen kan waarborgen. Toen dus in de dagen der Hervorming de Roomsche kerkgemeenschap in ons vaderland uitsprong, en de gemeente zich op nieuwe grondslagen zocht te constitueeren, kon ze alleen met gedoogen en op gezag der overheid zich als eigenaresse gedragen van de onmetelijke bezittingen, die aan de ontbonden kerkgemeenschap hadden toebehoord. Het grooter deel dier goederen is haar dan ook door den Staat betwist. Al wat klooster-eigendom was geweest, werd door den Staat aan zich getrokken, en aan de op nieuw zich constituerende gemeenten in dezen lande, mét de kerkgebouwen alleen die goederen overgelaten, die aan die kerkgebouwen verbonden waren of tot onderhoud der geestelijken hadden gestrekt. Ja, zelfs die goederen werden haar nog niet

in vrij en onbelemmerd bezit overgegeven, maar ten spijt van het moedig en rechtmatig verzet der kerk, alleen onder curateele van den Staat als eigendom gewaarborgd¹⁾). Vandaar dat niet door de kerk, maar door de Staten in 1575 een Akte en orde nopens de regeering der kerkegoederen werd uitgevaardigd. Vandaar dat kerkmeesters, kerkvoogden, of bouwmeesters zoo als men ze elders, of maitres de la fabrique, zoo als men ze bij de Walen noemde, bijna zonder invloed der gemeenten, allerwege door het burgerlijk Bestuur werden aangesteld. Vandaar eindelijk dat jarenlang in onze oude republiek het goed der Hervormde gemeente in tal van plaatsen door Roomsche-Catholieke kerkmeesters werd beheerd.

Was dit Staatsbeheer reeds drukkend onder het Gereformeerd Bestuur onzer oude republiek, men vermoedt dan reeds, welk lot der kerk beschoren moest zijn, toen na 1795 een reeks van Landsbesturen elkaander opvolgden, die van alle liefde voor onze Hervormde kerk beroofd, ja eer vijandig tegen haar gekant waren. Zelfs het recht van eigendom werd toen niet meer geëerbiedigd: al onze torens ons ontnomen; op tal van plaatsen aan andere gezindheden, vooral aan de Catholieken, menig kerkgebouw en kerkbezit overgegeven, dat sinds eeuwen onze Hervormde kerk had toebehoord. Oppermachtig over ons kerkgoed beschikkende, meende de Landsregeering naar het zielental der verschillende gezindheden die bezittingen te kunnen verdeelen. Eindelijk sloeg zij zelfs de hand aan al het kerkelijk goed, waaruit tot dusver de bezoldiging der predikanten gevonden was, op voorwaarde dat voortaan uit 's Lands kas die zelfde inkomsten konden genoten worden; een stellige voorwaarde, maar die ze later geheel wederrechtelijk brak.

¹⁾ Op deze voorstelling druk ik zeer. Geen staatseigendom met vruchtgebruik der kerk, maar Gemeente-eigendom onder curateele van den Staat. Ook Graaf van Zuylen van Nijvelt gaat van die erroneuse voorstelling uit. Bezit onder curateele of vruchtgebruik zonder bezit zijn twee.

En toen, na eerst onze weerlooze Hervormde gemeenten van alle bestaande middelen beroofd, en in haar kerkelijk eigendom op het grievendst te hebben aangerand, toen verklaarde zij zich eindelijk bij de wet van 2 Aug. 1808 bereid, om met den aanvang van het jaar 1810 haar curateele geheel op te heffen, en aan de Hervormde gemeenten zelven het beheer van haar gesmaldeeld bezit met de aanstelling van kerkvoogden over te laten. Van dien dag af trok zij zich geheel terug, en verloor elk decreet, elke verordering van Staatswege op dit beheer gemaakt, alle geldigheid en kracht.

Aan zich zelven overgelaten, hebben de gemeenten onzer kerk toen door eigen veerkracht een beheer over haar kerkelijk eigendom in het leven geroepen. Sommige gemeenten deden dit door onderlinge samenwerking, anderen daarentegen en vooral de groote gemeenten van Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage en Leiden, waren te tuk op heur zelfstandigheid, om die vrijwillig prijs te geven, en maakten dus een eigen reglement voor haar gemeentelijk beheer, dat op gezag der stemgerechtigden in de gemeenten werd ingevoerd.

Reeds van toen af zouden onze Hervormde gemeenten dus in vrije autonomie een beheer over haar bezittingen ontwikkeld hebben, zoo niet de eenheids- en soevereiniteits-begrippen van Willem I op het jammerlijkst die ontwikkeling hadden gestuit.

Zonder eenig recht toch meende de souvereine vorst, zeer zeker met goede bedoelingen, zich weêr in het beheer der kerkelijke goederen te moeten mengen. Als of we weêr in de dagen der Staatskerk waren teruggekeerd, matigde de Landsregeering zich de bevoegdheid aan, om dit uitsluitend kerkelijk beheer onder de attributen der vorstelijke souvereiniteit op te nemen, en eenvoudig bij een reeks van koninklijke besluiten (die van 1819—23 in het Staatsblad werden afgekondigd) ontvingen de gemeenten uit 'skonings naam voor elke provincie een reglement op 't beheer der kerkelijke goederen, dat zij

zonder verder advies te gehoorzamen hadden. Slechts enkele steden, zoo als Amsterdam, Rotterdam, 's Hage en Leiden, met nog een aantal dorpsgemeenten, werden op haar dringend verzoek of dreigend verzet van de opvolging der reglementen vrijgesteld. Maar die uitzonderingen niet medegerekend, was van '23 af de oude Staatscurateele over ons kerkelijk goederenbeheer door 's Konings caesaropapistische neiging weder in volle kracht hersteld.

Dit bleef tot op de grondwetsherziening. Immers met het beginsel van scheiding tusschen kerk en Staat, daarbij gehuldigd, was een zoo gedrochtelijke inmeniging der Landsregeering in kerkelijke zaken ook voor het meest beneveld oog op den duur niet te vereenigen. Vandaar een onafgebroken reeks van onderhandelingen tusschen het departement van Eeredienst en de Synode onzer kerk, over de beste wijze, waarop die zoo ten onrecht gelegde banden konden worden geslaakt. Dit leidde eerst tot niets. De weifelende, aarzelende houding der opeenvolgende synoden en de kitteloorigheden der politieken maakten een vereffening van het geschil langs dezen weg ondoenlijk; zoodat er ten laatste niet anders overschoot, dan aan de gemeenten zelve het recht van vrij beheer terug te geven, dat haar reeds in 1810 gegund was.

Hiertoe dan meende de minister Pické, kort na zijn optreden en niet lang voor zijn heengaan, den koning te moeten adviseeren. Bij koninklijk besluit toch van 13 Februari 1866, door dien raadsman der kroon gecontrasigneerd, werd de groote maatregel genomen, waaruit geheel de hachelijke toestand van het oogeblik geboren is.

Wat is die maatregel? Wat is de strekking van dat besluit? Hierop moet allereerst geantwoord, daar zonder helder inzicht in dit besluit, een klaar begrip van den toestand, waarin we verkeeren, volstrekt onmogelijk is.

Welnu de strekking van dit besluit is geen mindere

dan deze: dat met 1 April des jaars 1869, dus binnen drie maanden, de regeering zich geheel terugtrekt: een einde maakt aan elke bemoeiing met ons kerkelijk beheer, en al het kerkelijk goed, zonder eenig beding of eenige de minste bepaling, hoegenaamd of van welken aard ook, vrij en onbelemmerd teruggeeft aan de gemeenten zelven.

Op 1 April 1869 zal er dus in onze gansche Nederlandsche Hervormde Kerk niet één gemeente-commissie, niet één kerkvoogdij, niet één kerkvoogd of notabele meer zijn. Allen die het dusver waren, houden, van dat oogenblik af, op, dit te zijn. Ze treden niet af, maar de grond wordt hun geheel onder de voeten weggenomen, en ze verliezen eenvoudig hun mandaat en radicaal. Welke verordening, welke regeling, welk besluit of welke bepaling dusver aangaande dit beheer ok bestaan hebbe, het keert op 1 April '69 eenvoudig tot het niet terug, vervalt en houdt op van kracht te zijn.

Op den morgen van 1 April 1869 is er geen beheer, is er geen toezigt, is er geen bestuur meer, en terwijl alles wegvalt wat dusver dat beheer vormde en regelde, zullen op den morgen van dien dag alle gebouwen en fondsen onzer verschillende gemeenten heerloos en zonder eenige organisatie weer aan de gemeenten zelven zijn overgelaten, opdat zij daarmede doen, naar 't haar goed zal dunken.

Daar is zelfs geen overgangsmaatregel, en wat kerkvoogden in hun kwaliteit als zoodanig ook mogen vaststellen of verrichten, om ná April '69 die heerloosheid te voorkomen, op dien datum zelf zinkt toch alles weer in 't niet terug mét de kwaliteit, waarin ze die maatregelen namen.

Aan de gemeenten zijn de goederen teruggegeven, aan haar en haar alleen, zonder dat iemand ook maar een schijn van recht heeft in dezen namens haar te handelen of voor haar op te treden. Alleen wat de GEMEENTEN gedaan hebben blijft na 1 April van kracht: al wat door haar niet verricht,

door haar niet vastgesteld is, is van dien dag af eenvoudig niet gedaan.

Maar is er dan, zoo vraagt ge wellicht, is er dan geen algemeen collegie van Toezicht? Is dat collegie niet door den koning aangesteld? En heeft dat collegie dan niet een besluit vastgesteld en aan kerkvoogden toegezonden, waarin duidelijk wordt voorgescreven, hoe elke kerkvoogdij zich hebbe te gedragen? Zijn wij als kerkvoogden niet verplicht dat besluit te gehoorzamen? Komt plichtverzuim hier niet voor onze verantwoording?

Neen, en nogmaals neen, zietdaar het kort en bondig antwoord, dat met stellige verzekerdheid op die vraag moet gegeven worden. Immers het koninklijk besluit zegt uitdrukkelijk, dat met 1 April '69 ook dat algemeen collegie wegvalt. Nog twee maanden levens zijn het gegund, maar op 1 April is het er niet meer.

Maar of het dan toch geen macht van 's Konings wege heeft ontvangen, om een nieuwe regeling te scheppen? Het algemeen collegie heeft zelf die vraag ontkennend beantwoord, en uitdrukkelijk verklaard: dat het GEEN macht tot reglementeering bezat.

Maar van waar dan het ons toegezonden besluit? zal menig kerkvoogd vragen. Maar hebt ge er dan niet op gelet, dat er niet „Besluit”, maar „Ontwerp van besluit” boven de toegezondene artikelen staat. Als de minister een „Ontwerp van wet” in de Tweede Kamer voordraagt, in artikelen afgedeeld, juist alsof het een besluit ware, zou de Tweede Kamer daarom ooit meenen aan die artikelen gebonden te zijn? Welnu, niet anders is het hier. Of heeft het woord van Mr. Boeles, den steller dier artikelen, meer afdoend gezag, hoor dan wat hij zelf met deze woorden getuigt: „Onjuist is de opvatting dat het (algemeen collegie) zich gedraagt alsof het een rechts-geldig besluit kon nemen. Neen, daartoe is in den tegenwoordigen stand van zaken NIE-

MAND bevoegd. Het algemeen collegie bezigt slechts den vorm van besluit.¹⁾

Toch is die schijnbaar vreemde houding van het algemeen collegie volkomen natuurlijk.

De gemeenten moeten zich een nieuwe organisatieschep- pen. Maar iemand moet dan toeh het initiatief nemen en handelend optreden. Natuurlijk, ieder had dit kunnen en kan dit nog doen. Allerwegen hadden zich gemeenteleden tot een commissie kunnen vereenigen, een reglement ontwerpen, en aan hun gemeente de vraag voorleggen, of dit reglement haar toelachte, en of zij zoodanig concept tot besluit verheffen wilde. Zoo goed als ieder' kon dus ook het algemeen collegie dit doen. Ja, men kan verder gaan, en zou het van roekeloosheid te beschuldigen hebben, zoo het zijn verplichting om in dezen te handelen niet had beseft. Ieder voelt, dat men op dat collegie het oog had gericht: wachtte op zijn daden, en op zijn voorziening stellig rekende. Dwaas zou het dus zijn, zoo men de goede diensten dier veertien heeren niet erkende. Maar toch, hoezeer men ook hun initiatief waardeere, desniettemin blijft hun reglement toch wat het geweest zou zijn, zoo gij zelf of een ander dit ontworpen hadt: een eenvoudig voorstel, een proeve hoe het beheer wel zou kunnen geregeld worden, een ontwerp dat aan de goedkeuring der gemeenten wordt onderworpen, en waarbij elke kerkvoogdij en elke gemeente de meest volkomen vrijheid behoudt, om zich aan dit concept niet te storen, te doen als of het haar niet was toegezonden, en het gansche ontwerp met al zijn artikelen te verwerpen.

Twee vragen doen zich dus voor. Ten eerste of de wijze waarop het voorstel gedaan is, en ten tweede of het voorstel zelf kan worden goedgekeurd.

Tegen het eerste, de wijze waarop het voorstel gedaan is, bestaat een zware grief. Ik zou ze liefst dus formuleeren: dat men gemeend heeft met een goed doel gebruik te mogen maken van de weinige bekend-

¹⁾ Mr. W. B. C. BOELES, Scheiding van kerk en staat, p. 58.

heid met kerkrechtelijke begrippen, die bij het meere deel onzer kerkvoogden en gemeenteleden moest verondersteld worden. Al erken ik het goede doel waarmee men van die onwetendheid partij zocht te trekken, toch zie ik niet, waarom er voor het algemeen collegie een uitzondering op den regel zou bestaan: dat het doel de middelen nooit heiligen kan. We juichen het toe: het algemeen collegie zocht heerloosheid te voorkomen. Dat is het goede doel. Maar het koos hiertoe een vorm van voorstel, bij wijze van besluit, waarvan het collegie zelf kon voorzien, dat het menige kerkvoogdij gedwee zou doen volgen, die anders licht in verzet ware gekomen. Dat noem ik een verwerpelijk middel.

Oprechtheid had gevorderd, dat men openlijk aan elke kerkvoogdij hadde geschreven: Meen niet, dat ons macht van 's Konings wege is verleend, om u te bevelen. Het eenige wat we bedoelen, is een voorslag aan uw beoordeeling te onderwerpen, waarbij gij natuurlijk volkomen in uw recht blijft, om òf onze leiding te aanvaarden òf geheel ons voorstel voetstoots en zonder de minste verontschuldiging te verwerpen. Niet bevelen kunnen we maar slechts aan u, en door u aan uw gemeente vragen, wat gij wilt? Alleen door die rondborstigheid had het collegie het verwijt kunnen ontgaan, van niet ongaarne veler onwetendheid als middel te gebruiken ter bereiking van zijn doel. Wat toch zal nu de waarschijnlijke gang van zaken zijn? Tal van kerkvoogdijen ten platte lande, die van deze dingen niet hoorden, ontvangen van een collegie dat nu nog over hen gesteld is, een officieel stuk. Dat stuk ziet er uit juist zoo als een rechtsgeklig, hen bindend besluit gedrukt zou staan. Wat zullen ze dan doen? Immers gehoorzamen, uitvoeren wat hun is voorgeschreven, en doen juist wat het algemeen collegie verlangt,..... meenende dat zij niet anders kunnen,

dat dús hun plicht en roeping is. En nu, dan heeft de gemeente voor de keuze van Notabelen gestemd. Die stemming zal als een feitelijk goedkeuren van het voorstel worden aangezien. Dan is men voor altijd gebonden. En komt ge dan van achteren tot beter inzicht, en zegt ge: „ja maar dat heb ik niet geweten, zoo was het niet bedoeld.” Men zal u antwoorden, dat dit uw zaak was, maar dat ge gestemd, dat ge uitgevoerd hebt en dus vrijwillig die wijze van beheer hebt aanvaard. Het zal er mee gaan als met het algemeen Synodaal reglement van 1816. Ook dat werd door de gemeenten aanvaard, zonder dat ze wisten wat ze deden. En toen enkele klassen er zeer uitdrukkelijk tegen protesteerden, werd hun lukweg geantwoord: „Volgens de nieuwe regeling hebt ge opgehouden te bestaan, en uw protest kan zelfs niet in overweging worden genomen.” De vraag of het Conceptreglement schadelijk of goed zij te achten, blijft hierbij natuurlijk geheel buiten spel. Ook dan nog als het concept onvertreffelijk en boven elke bedenking verheven ware, dan nog mag men de gemeenten niet verleiden om bewusteloos en in onwetenschap te handelen. Wie niet doet al wat hij kan, om het handelen zonder bewustheid bij anderen te voorkomen, maakt zich schuldig aan schijn van misleiding, wekt van achteren een gevoel van teleurstelling en wrevel op, en is voor de rechtbank eener strengere zedelijkheid nooit te rechtvaardigen.

De groote, onvergeeflijke feil schuilt natuurlijk daarin dat het Algemeen Collegie de kerkvoogdijen als legale vertegenwoordigers der gemeenten heeft beschouwd. Zoo dezen het concept maar aanvaardden, wordt ook hun gemeente geacht, zich met het Reglement te hebben vereenigd. Meer onhoudbare, meer onlogische voorstelling is intusschen niet denkbaar. Door een stemming voor notabelen implicite, stilzwijgend, een geheel reglement door de gemeente te laten aanvaardden, is een maatregel die lijnrecht indruist tegen den minste der eischen die door blanke oprecht-

heid ons gesteld worden. Neen, het was plicht der eerlijkheid geweest, allerwege te doen, wat kerkvoogden te Utrecht deden, en voor alles aan de beslissing der gemeenten zelve deze vraag te onderwerpen: of zij gemeenschappelijk beheer? en zoo ja, of zij een beheer op die leest geschoeid wilden? Dan ware alles vermeden, dat nu maar al te zeer op een guet-apens, een valstrik gelijk. Dan was het vraagstuk klaar en duidelijk gesteld; en juist door het stellen van het vraagstuk zou navraag en onderzoek uitgelokt en zóó het onbewuste handelen vermeden zijn.

En daarom, nu de eisch der oprechtheid zoo in het aangezicht weêrsproken werd, is het plicht van elk die kan, om luide zijn stem te verheffen, ten einde zoo mogelijk rog goed te maken wat door het algemeen collegie verzuimd werd: den waren stand van zaken zoo veel doenlijk aan allen tot bewustheid te brengen, en het hun onomwonden toe te roepen: weet dat gij volle recht en onbeperkte vrijheid hebt, om het u toegezonden reglement eenvoudig ter zijde te leggen, niet uit te voeren en te verwerpen. Maar dan ook, dat, zoo ge het uitvoert, de verantwoordelijkheid voor die daad op u rust, en geen gemmer noch geklag van achteren u baten zal om het dan voor altijd klemmend verband weer te verbreken.

Maar nu de tweede vraag. Het voorstel zelf, zoo als het daar ligt, kan en mag dat aanvaard worden? Zonder eenig voorbehoud zou deze vraag volmondig kunnen beaand worden, zoo art. 19, 20 en 24 er vooraf uit werden gelicht. Maar nu daartoe geen vrijheid is gelaten, nu het blijkt dat men het reglement onvoorwaardelijk aanvaardt, of even onvoorwaardelijk verwerpen moet, nu is verwerping

plicht voor elk die recht en billijkheid wil handhaven.

Ik betreur dit ten zeerste. Buiten die artikelen is er in het Reglement zeer veel goeds. Het is kort en bondig, klaar en doorzichtig als glas. Een gave der organiseering huist in het hoofd van den geachten steller, die het ontwierp. Ware het ook slechts eenigermate aannemelijk, zijn invoering zou veel verwarring voorkomen, en een gewenschte eenvoudigheid aan de verrichtingen der gemeenten hebben gegeven. Had het die fatale artikelen maar niet, het zou werkelijk tegen zegen kunnen zijn.

En wat dan die fatale artikelen zijn? Die artikelen die de samenstelling regelen van het collegie, dat welhaast bijeen zal komen, om met onbeperkte volmacht der Meden wet voor ons kerkelijk beheer uit te vaardigen. Zóó toch is de gang van zaken, dien men wenscht. De gemeente zal notabelen en die notabelen zullen kerkvoogden: een kiezers-comité uit hen de provinciale collegiën en de provinciale collegiën zullen een algemeen collegie benoemen. Voor ééns zal dit algemeen collegie verdubbeld in ledental, te 's Gravenhage bijeen komen, en na de provinciale collegiën gehoord te hebben, zal deze vergadering het definitieve reglement vaststellen dat het beheer der kerkelijke goederen regelt.

Wat nu zou voor de samenstelling van zulk een collegie de eisch van recht en billijkheid zijn? Natuurlijk, dat elke gemeente of elke provincie daarin een invloed kon doen gelden, geëvenredigd naar haar grootte en gewicht. Deze Constituante zal volgens het concept zijn saamgesteld uit 30 leden. Schat men dus in ronde cijfers het zielental der kerk op 1,800,000, dan moet elk lid ter vergadering 60,000 zielen vertegenwoordigen, en heeft elke groep van die hoegrootheid op één stem in die vergadering recht. Maar wat wil daarentegen het concept ons opdringen? Limburg met zijn 4000 zielen zal twee stemmen in die vergadering uitbrengen, en Zuid-Holland met zijn vier-

maal honderd vijftig duizend zielen, juist evenveel hebben. Neemt men Limburg, Noord-Brabant, Drenthe, Utrecht, Zeeland, Overijssel en de Waalsche kerken samen, die in ronde cijfers niet meer dan 520,000 zielen vertegenwoordigen, dan kunnen door deze veertien stemmen worden uitgebracht, terwijl al de overige provinciën saâm, met hun een millioen viermaal honderd duizend zielen, slechts tien stemmen hebben. Vier stemmen dus minder, en bijna een millioen zielen meer. Voeg daarbij dat de zes leden der Synode, die zitting hebben, gekozen worden door een vergadering, bij welker samenstelling juist dezelfde onrechtvaardigheid, ja op nog grover wijze heerscht, en men zal toestemmen, dat de mogelijkheid zich denken laat, dat bijna dit geheele zestal zijn invloed voor die minoriteit doet gelden. Het zou dus kunnen gebeuren, dat Zuid-Holland, Noord-Holland, Gelderland, Friesland en Groningen (samen 1,400,000 zielen) met hun 10 stemmen zwichten moesten voor een representatie van juist een millioen zielen minder, die over zestien stemmen beschikte. Voor geen tegenspraak is het vatbaar, dat daarin een onrechtvaardigheid, een onbillijkheid ligt: dat daardoor een overheersching der meerderheid door de minderheid wordt voorbereid, die indruist tegen elk gevoel van recht, en volstrekt ondragelijk zou zijn. Denk u een minister, die voorstelde om Sas van Gent en Amsterdam beide evenveel leden naar de Kamer te laten afvaardigen en immers een kreet van verontwaardiging zou zich niet laten smoooren.

En nu, nog sterker is de onrechtmatigheid der verdeling hier. Het is hetzelfde heillooze stelsel van vertegenwoordiging, dat bij onze Synode bestaat. Van de zeventien stemmen die daar worden uitgebracht, kan het zóó vallen, dat al de groote provinciën saâm met hun veertien maal honderd duizend zielen slechts zeven stemmen uitbrengen, en dus geheel worden overheerscht. Het is het ellendige systeem

van gelijkstelling der provinciën, waaruit voor een zeer aanmerkelijk deel al de jammeren van ons Synodaal beheer zijn voortgekomen. En dat onrechtvaardig beginsel, waarop bij onze Synodalen zulk een vloek heeft gerust, dat zal nu ook bij 't beheer van ons kerkelijk goed worden ingevoerd. Neen men zegge niet, dat die Constituante juist de macht zal hebben om billijker verdeeling in te voeren. Dat zou te veel geveerd zijn van 's menschen eigenliefde, om de minderheid die het aan zich heeft om te blijven heerschen, zelve tot abdicatie van haar gezag te verleiden. Maar bovendien, op geen mogelijkheden mag gespeculeerd, waar we geroepen zijn om recht te doen en recht doen kunnen. En daarom, hoe voortreffelijk het reglement ook overigens zij, ómdat het afbreuk doet aan het beginsel van recht, en de minderheid op zoo schandelijke wijze over de meerderheid doet heerschen, mág het niet aanvaard door hem, wiens hart voor recht nog klopt.

Al geven we dus ook toe, dat door gelukkige eventualiteiten enkele dezer cijfers kunnen gewijzigd worden, dit staat vast, en kan door niemand ontkend worden, dat een zeer geringe minderheid (nog geen vierde deel van het geheel) volkomen zeker is door macht van stemmen te heerschen over het geheel onzer kerk. Hoe men zich ook wende of keere, het feit staat onwrikbaar vast, dat in de Constituante, die volgens art. 24 geheel naar eigen goedvinden en oppermachtig over onze gansche kerk beschikken zal, het groote lichaam onzer kerk door een half millioen zielen zal worden overstemd. Dat is het wat we onrecht, wat we onbillijk en ondragelijk noemen, en afgezien van alle consideratiën, ons op zich zelf reden te over is, om geheel het reglement te bestrijden.

Opdat nog duidelijker en in meer bepaalden vorm dit ongelooflijk onrecht ieder in het oog springe, wil ik ten overvloede door juiste statistieke opgaven mijn beweren nog nader staven.

Het algemeen collegie, dat als Constituante optreedt zal volgens art. 24 zijn samengesteld uit dertig leden. Deze dertig stemmen worden verdeeld als volgt:

A. 1. LIMBURG,	met	3,241	zielen,	brengt	uit	2	stemmen.
2. NOORD-BRABAND,	„	9,114	„	„	„	2	„
3. DRENTHE,	„	87,001	„	„	„	2	„
4. WAALSCHIE KERK,	„	9,114	„	„	„	2	„
5. UTRECHT,	„	99,939	„	„	„	2	„
6. ZEELAND,	„	121,858	„	„	„	2	„
7. OVERIJSSSEL,	„	157,227	„	„	„	2	„

Samen 523,134 zielen besch. over 14 stemm.

B. 1. ZUID-HOLLAND	met	455,944	zielen,	brengt	uit	2	stemmen.
2. NOORD-HOLL.	„	305,632	„	„	„	2	„
3. GELDERLAND	„	252,878	„	„	„	2	„
4. FRIESLAND,	„	234,085	„	„	„	2	„
5. GRONINGEN,	„	175,648	„	„	„	2	„

Samen 1,426,187 zielen beschikk. over 10 stemm.

en straks: 523,134 zielen beschikk. over 14 stemm.

Dus VEERTIEN stemmen aan slechts een HALF millioen zielen gegeven, en voor de overige bijna ANDERHALF millioen zielen slechts TIEN stemmen beschikbaar. Een millioen zielen meer en VIER stemmen minder.

Maar nog zijn we niet ten einde.

Bij deze 24 leden worden nog gevoegd zes leden der Synode, en de samenstelling der Synode maakt dat deze zes leden allen tot de minderheid onder A. kunnen behooren.

Men zie slechts.

De Synode is samengesteld uit 16 leden.

Voor de categorie B (Zuid Holland, Noord Holland, Gelderland, Friesland, en Groningen) zijn niet meer dan zes, hoogstens zeven plaatsen beschikbaar (vijf predikanten en twee ouderlingen bij toerbeurt.)

Voor de categorie A (Limburg, Noord Brabant, Zeeland, Drenthe, Overijssel, Utrecht, en de Waalsche kerken, worden acht of negen stemmen uitgebracht. (7 predikanten en een of twee ouderlingen.)

We hebben dus ter Synode:

Categorie A (525,000 zielen)	8 of 9 stemmen.
Categorie B (1,420,000 zielen)	7 of 6 stemmen.
O. I. Commissie	1 en 1 stem.
Samen	<u>16 en 16 leden.</u>

Ook in de Synode dus heeft de categorie A de beste meerderheid. Daar de keuze der Synodale leden voor de Constituante van het beheer bij meerderheid van stemmen plaats heeft, kunnen die zes leden dus allen uit categorie A gekozen worden, en zoo zou het dus kunnen zijn, dat de Constituante aldus verdeeld was. Categorie A een half miljoen zielen 14 leden, z. bov.

voorts zes leden der Synode	<u>6</u> „
voor een half miljoen zielen dus	20 „
Categ. B één en een half mil. zielen	10 „
Samen	<u>30 leden</u>

Schreeuwt zulk een maatregel reeds op zich zelf tegen elk begrip van recht, nóg grievender wordt deze ongerechtigheid door de wijze waarop de Provinciale Collegiën verkoren worden. Zoo zal, om de provincie Utrecht tot voorbeeld te nemen, door de gemeenschappelijke kerkvoogdijen een kiesvergadering worden geformeerd, met het recht en mandaat om de leden van het Provinciaal Collegie te benoemen. Welnu in die kiesvergadering zullen worden uitgebracht 77 stemmen, als

door 62 gemeenten	1 stem	62 stemmen.
„ 6 „	2 stemmen	12 „
„ 1 (Utrecht)	3 „	<u>3 „</u>
Samen door 69 gemeenten		77 stemmen.

Over de bevolking verdeeld, leidt dit tot het volgende ongehoorde resultaat.

68 gemeenten met 64,000 zielen	74 stemmen.
1 (Utrecht) „ 35,000 „	<u>3 „</u>
69 gemeenten met 99,000 zielen	77 stemmen.

Moest zijn :

68 gemeenten met 64,000 zielen 49 stemmen.

1 (Utrecht) „ 35,000 „ 28 „

Alzoo voor Utrecht een onrechtmatige verkorting van 25 stemmen op de 28.

Breidt men deze zelfde berekening pro rato over geheel het land uit, dan voelt elk, hoe bij deze gansche organisatie elke maatstaf van recht ons ontglipt, en deze gansche reglementeering én om de schromelijk onrechtvaardige samenstelling der kiezersvergaderingen, én om de willekeurig ongerechte samenstelling der Constituante, als de belichaming van het onrecht op het stuk van vertegenwoordiging moet worden gefletrisseerd.

En toch, Gemeenten van Nederland! laat ge u in dien valstrik lokken, driestweg zal men beweren, dat gij gewild hebt en dat dus naar recht met u is gehandeld.

Wat ons dus te doen staat kan niet twijfelachtig zijn. De kerkvoogdijen en gemeente-commissiën moeten het concept reglement als niet geschreven ter zijde leggen. Waar door kerkvoogden aan de gemeente de vraag wordt voorgesteld, of zij de aanneming wenscht, moet met een onvoorwaardelijk tegen het concept, gelijk het daar ligt, worden afgewezen. En mocht het zijn, dat kerkvoogden op eigen gezag het reglement invoerden, en de gemeente tot stemming van notabelen opriepen, moet men zich met eenige gemeentelieden vereenigen, om gezamenlijk een geschreven protest tegen deze gansche handelwijze in te leveren, en zelf zich van alle deelneming aan de stemming onthouden.

En of dan de goederen heerloos moeten blijven? Wie die het wenschen zou? Integendeel, onverwijld is kerkvoogdij en kerkeraad en gemeente geroepen, om de handen ineen te slaan, tot voorloopige regeling van het gedesorganiseerd beheer. In elke gemeente ontwerpe men daartoe een eigen reglement, liefst door de zorg van kerkvoogden, onder medewerking van den kerkeraad. De gemeente keure dit reglement

goed of af, en eerst waar men er in geslaagd is, een concept te ontwerpen, dat de goedkeuring der gemeente wegdraagt, is de rechte grond voor den nieuwen toestand gevonden.

Maar al komt daardoor elke gemeente weer in het vrij en onbelemmerd bezit van haar wettig eigendom, toch zou men der kerk een kwaden dienst bewijzen, zoo men zonder eenige organisatie, elke kerkvoogdij beheeren liet naar eigen goedvinden en zonder enig toezicht van boven. Gedurig toch kunnen er geschillen rijzen tusschen kerkvoogdij en kerkeraad, of tusschen kerkvoogden en leden der gemeenten. Dán moet er een rechter zijn in hooger beroep, die het eindeloos voortspinnen van zoo schadelijke verdeeldheid door zijn rechtspraak stuiten kan. Alleen die organisatie kome niet van boven, maar wasse uit de gemeente op, zij geen tyranne over haar, maar een regeling door haar zelve begeerd, en die haar 't behoud harer zelfstandigheid en harer vrije regeling waarborgt. Het geschiktste middel zou zijn: kringen te vormen van minstens 25,000 zielen, zoodat stedelijke gemeenten van die hoegrootheid, of nog sterkere bevolking, een eigen, zelfstandig beheer verkregen, en kleinere plaatsen tot minstens dat zielenbedrag in kringen vereenigd werden, om behoudens haar autonomie, een deugdelijk beheer elkander wederzijds te verzekeren. Die kringen konden elk een deputaat zenden naar een gewestelijke vergadering. In elk der overige provinciën kon deze vergadering zuiver gewestelijk zijn en moest in Noord-Holland uit 13, Zuid-Holland uit 18, Gelderland uit 10, Utrecht uit 4, Friesland uit 10, Overijssel uit 7, Drenthe uit 4 en Groningen uit 7 leden bestaan. Alleen voor Limburg en Noord-Brabant moest van dezen regel afgeweken. Voor die provinciën moest men terugkeeren naar den ouden toestand, om ze bij Gelderland, Zuid-Holland en Zeeland in te deelen, of ze met Zeeland alleen één groote afdeeling te laten vormen onder den naam van

Zuiderkwartier. In het laatste geval zou de vergadering dezer afdeeling uit 7 leden moeten bestaan. Gaf men aan indeeling bij meerdere provinciën den voorkeur, dan zou Zeeland een eigen gewestelijke vergadering van vijf leden verkrijgen (met inbegrip der Baronie van Breda), en die van Gelderland en Zuid-Holland elk met één lid vermeerderd worden, zoo het land van Altena zich bij Zuid-Holland, het overige zich bij Gelderland aansloot. Maar op welke wijze men deze moeilijkheid ook oplosse, door deze gewestelijke vergaderingen zouden de gedelegeerden voor een algemeen collegie moeten gekozen worden. Het best ware, dat collegie uit 23 leden te doen bestaan, in dier voege, dat Utrecht en Drenthe elk één, Overijssel, Groningen en het Zuiderkwartier elk twee, Gelderland en Friesland elk drie, Noord-Holland vier en Zuid-Holland vijf leden derwaarts deputeerden. Van zitting der Synodale leden kan bij zuivere scheiding der beide takken van organisatie geen sprake zijn. De Waalsche commissie behoeft evenmin vertegenwoordigd te worden, om dezelfde reden die voor de afwijzing der Synodale leden geldt, en niets dwingt ons dus om het toch reeds groote getal van 23 leden nog noodeloos uit te breiden.

De maatregel om als Constituante een dubbele vergadering te laten optreden, mag uit het reglement niet worden overgenomen. Voor zoo gewichtigen arbeid is meer directe verkiezing en dadelijke invloed wenschelijk. Elk der kringen zou dus in die Constituante door eigen keuze moeten vertegenwoordigd zijn, en deze eerste wetgevende vergadering uit 80 leden (er zijn 80 kringen van 25,000 zielen in onze kerk) moeten zijn saâmgesteld.

Op deze of soortgelijke wijze zal de zelfstandigheid der gemeenten voor altijd zijn gewaarborgd, een confoederatieve organisatie, op de beginselen van recht en billijkheid gegrond, den goeden gang van het geheel verzekeren kunnen, en welke verwickelingen ons

de toekomst ook brenge, in haar organisatie zelve zullen de gemeenten dan het van zelf aangebodene middel bezitten, om steeds elke moeilijkheid te overwinnen.

Een iegelijk dan die deze dingen aangaan, zie toe, dat hij door onbewust of niet te handelen, niet nogmaals in het stoffelijk beheer onzer kerk al de jammeren hernieuwe, die door de ellendige zamenstelling onzer Synode zoo smartvol over haar geestelijk beheer zijn uitgegoten. Dit staat vast: door het concept te verwerpen, verspelen we niets: door het te aanvaarden, misschien alles, en wat bij zulk een ongelijke kans onze plicht en roeping is, zal wel voor niemand twijfelachtig zijn, die met mij niets vuriger wenscht, dan dat onze Hervormde kerk ook deze crisis met Gods hulp gelukkig moge doorworstelen.

UTRECHT,
10 Januari 1869.

DR. A. KUYPER.

